

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՅՈՒՆԵՐԱՆ ԳՊՐՈՑԸ

ԵՒ

ՆՐԱ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԹՐՋԱՆՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն:)

§ 36. Անանիա Շիրակցին օգտուել է Արիստոտէլի տրամաբանութեան նախնական տրամաբանական հնագոյն հայ թարգմանութիւններից օգտուել է Անանիա Շիրակցին:

Ինչպէս մատնացոյց էր արել Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը¹, Անանիա Շիրակցին իր «Յաղագս Վերջապայութեան երկնից» աշխատութեան համար ունեցել է, որպէս աղբիւր, Արիստոտէլի «Յաղագս աշխարհի» երկը, որի հետեւութեամբ նա կազմել է իր գրութեան ծրագիրը եւ որից քաղել է բազմաթիւ բացատրութիւններ ու քաղել է բազմաթիւ բացատրութիւններ մասնաւոր Արիստոտէլի երկի հայերէն թարգմանութեան, Անանիա Շիրակցու յիշեալ գրութեան ծրագրի ի ծայր բաղդատելով «Յաղագս աշխարհի» գրութեան հայ թարգմանութեան հետ, Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը եղբակցում է, որ Արիստոտէլի այս աշխատութեան հայ թարգմանութիւնը կատարուած է Անանիա Շիրակցուց առաջ, ուրեմն՝ ոչ աւելի ուշ քան եօթներորդ դարը:

Որ Անանիա Շիրակցին ապրել է սարտաքին գրոցն յունարան հնագոյն թարգմանութիւններից յետոյ՝ այդ երեւում է նաեւ նրա յունարան լեզուից եւ «արտաքին գրոց» նիւթաբանութեան թարգմանութիւններին յատուկ յունարան բառերից, որ գործ է ածում իր երկերում Շիրակցին, ինչպէս՝ առկայացեալ (էջ 14), վերադարձն (էջ 21), տրամագիծ (էջ 36, 38), պարունակք (էջ 43), տարբերութիւն (էջ 63), շարահիսակ (էջ 65), ներքսածութիւն (էջ 67), արտագրութիւն (էջ 67), բացարձակութիւն (էջ 67), առշեղապէս (էջ 68), տրամագրութիւն (էջ 70), շարանոցելով (էջ 72), բաղկացեալ (էջ 72) եւն²:

¹ Անանիա Շիրակցի, Վաղարշապատ 1896, էջ 35 (արտատպութիւն 1896 թ-ի «Արարատ» ամսագրի փետրուար եւ ապրիլ համարներից):

² Տես Անանիա Շիրակցու այս մատուցած բանից, էջ 125 եւ թ. 9, Ս. Պետերբ. 1877:

Խոսրովիկ թարգմանչի եւ Անանիա Շիրակցու երկերի բովանդակութեանն ու լեզուին վերաբերեալ վերոյիշեալ դիտողութիւնները ցոյց են տալիս, որ յունարան հնագոյն թարգմանութիւնների ժամանակը պէտք է ընդունել եօթներորդ դարի երկրորդ կէսից առաջ եւ ոչ թէ ութերորդ դարում, ինչպէս ենթադրել են հայագէտ բանասերներից շատերը:

§ 37. Գիրք Բիւրոյի նախնական գրութեան վերջնական լինելը էր նախնական գումարը որոշելու լինելը հին հայ մատենագրական երկերի լեզուական առանձնայատկութիւններով, այդ դէպքում՝ նրա ծագումը եւ հնագոյն յունարան թարգմանութիւնների ժամանակը պէտք է ընենք եւ եօթներորդ դարից առաջ: «Գիրք թղթոցի» հնագոյն մասում, բացի Մովսէս քերթողաճոր եւ Յովհաննէս եպիսկոպոսապետի թղթերից, որոնց մասին խօսելու ենք առանձին, թղթերից, որոնց մասին խօսելու ենք առանձին, կայ եւ ուրիշ երկու թուղթ՝ «Հաւատարմակայ եւ ուրիշ երկու թուղթ» «Հաւատարմագունի եւ իմաստնագունի եւ աստուածասիրագունի եղբար՝ ողորմելիս Պետրոս տերամբանի խնդալ» (Գիրք թղթոց, էջ 99—107) եւ «Սրբասիրի տեանն Արարհամու Հայոց կաթուղիկոսի Գրիգորէ Նուաստէ քերդողէ» (Գ. Թ., էջ 153—160), որոնք գրուած են յունարան լեզուով: Այս երկու գրութիւններն իրանց ոճով ու լեզուով տարբեր են նոյն մասի միւս թղթերից եւ պատկանում են, անտարակոյս, յունարան գրոցի գրուածքների խմբին: Յունարան բառերը, որ գործ են ածում այդ թղթերում, կազմուած պիտի լինեն հաւանաբար, «արտաքին գրոց» նիւթական թարգմանութիւնների ժամանակ: Այսպէս՝ Պետրոսի թղթում յունարան բառեր են՝ — յարակայութեանց (Գ. Թ., էջ 100), ներգործութիւնս (էջ 102), շարահանեցելոց (էջ 102), վերագրեցի (էջ 103), արտադրեցին (էջ 103), շաղկապալ (էջ 106) եւն, իսկ Գրիգոր քերդողի թղթում՝ — ապաբանութեան (էջ 153), առարկեալ (էջ 154), շարայարութեան (էջ 154), բացակայի (էջ 155), յարակցել (էջ 156), առասել (էջ 157), վերունակ (էջ 158), ներբարգաւաճիցն (էջ 158) եւն:

Գրիգոր քերդողի թուղթը, որ ուղղուած է Արարհամ կաթուղիկոսին, գրուած պիտի լինի 607—610/611 թուականների ժամանակամիջում: Ինչ վերաբերում է Պետրոսի թղթին՝ նրա հեղինակի ինդիքը դեռ եւս պարզուած չէ: Ենթադրում են նոյն իսկ, որ այդ թուղթը կա-

րող է թարգմանուած լինել յունարէնից¹, եթէ անգամ այդ թուղթը համարենք յունարէնից թարգմանուած՝ նրա թարգմանութեան ժամանակը դարձեալ պէտք է ենթադրենք եօթներորդ դարից առաջ: Իսկ այդ մի հանգամանք է, որ իրաւունք է տալիս մեզ, ի նկատի ունենալով Պետրոսի եւ Գրիգոր քերդողի թղթերի ոճն ու լեզուն, եղբակացնել, որ յունարան դպրոցի հնագոյն թարգմանութիւնների ժամանակը պէտք է ընդունել եօթներորդ դարից առաջ:

§ 38. Տիմոթէոս Կոչի Հոկաճառութիւնը Թարգմանութեան և Կարգի 552—564 Բնագրերի Ժամանակակիցը: — Յունարան հնագոյն թարգմանութիւնների ժամանակը որոշելու խնդրում ամենամեծ խոչընդոտն այն է եղել, որ ոչ մի ստոյգ վկայութիւն չէր յաջողում գտնել «արտաքին գրոց» երկերի եւ ոչ մէկի թարգմանութեան ժամանակի մասին: Մինչդեռ եթէ ունենայինք այդ երկերից որեւէ մէկի թարգմանութեան մասին տեղեկութիւն, այդ տեղեկութիւնը կուան կարող էր լինել որոշելու, գէթ մօտաւոր կերպով, թէ միւս երկերի թարգմանութեան ժամանակը եւ թէ յունարան դպրոցի ծագման դարաշրջանը:

Այդպիսի մի կուան, բարեբախտաբար, այժմ գտնուած է:

Տիմոթէոս Կուզի Հակաճառութիւնը, որը հրատարակուեց Էջմիածնում 1908 թուին² եւ որի թարգմանութեան ժամանակի մասին կան որոշ վկայութիւններ, հնարաւորութիւն է տալիս, ինչպէս կը անենք, պարզելու յունարան դպրոցի վերաբերեալ մի շարք կարեւոր հարցեր, որոնք հետզհետէ բաց պիտի անեն վեցերորդ դարի հայ մատենագրութեան բաղմադարեան գաղանփքը:

Տիմոթէոս Կուզի Հակաճառութիւնը, թէեւ կրօնա-դաւանաբանական գրուածք է, բայց նրա հայերէն թարգմանութիւնը կատարուած է յունարէնից բառ առ բառ, ճիշտ այնպիսի եղանակով, որ յատուկ է ընդհանրապէս «արտաքին գրոց» հնագոյն թարգմանութիւններին³:

¹ Հ. Ն. Ակինեանը այդ թուղթը վերագրել էր Պետրոս եպիսկոպոսին, որը յիշատակուած է Ռիտանէսի մօտ (Հանդ. Ամս. 1904, էջ 110—111): Սակայն Նորայր Բիզանդացին նոյն թղթի հեղինակ համարում է Անտիոքի պատրիարք Պետրոս Թափիլին (Հանդ. Ամս. 1908, էջ 155—156): Հ. Ն. Ակինեանը «Կիրիւն կաթողիկոս վրացի յետագայ իր աշխատութեան մէջ, հրատարակելով իր նախկին կարծիքից, մտնում է Ն. Բիզանդացու ենթադրութեան (Հանդ. Ամս. 1909, էջ 332):

² Տիմոթէոս եպիսկոպոսապետի Աղքատներու, Հակաճառութիւն առ սահմանեալն ի ժողովոյն Քաղիքոսի, ի լոյս ընծ. աշխատութեամբ կարգապետ Ծ. վարդապետի եւ Երուանդ վարդապետի, Էջմիածին 1908:

³ Տե՛ս հրատարակիչների յառաջաբանը, էջ XXIII

Արաց բաժանման շրջանում, վեցերորդ դարի վերջին եւ եօթներորդի սկզբին, Հակաճառութեան հայերէն թարգմանութիւնը, ինչպէս ցոյց են տուել հրատարակիչները, արդէն իսկ ծանօթ է եղել ու գործածական¹:

Հրատարակիչները, հիմնուելով փոս պատրիարքի Հայոց Զաքարեայ կաթողիկոսին գրած թղթի պարզորոշ մի վկայութեան վրայ², Հակաճառութիւնը թարգմանուած են համարում հայերէնի Ներսէս Բ. Կաթողիկոսի ժամանակ: Հ. Ն. Ակինեանը փոսի այդ վկայութեան աղբիւր ենթադրում է De rebus Armeniae գրուածքի հետեւեալ հատուածը³. («Ներսէս Աշտարակեցու օրով») ի Դուին ժողով մը գումարուեցաւ, երբ նաեւ Քաղկեդոնի ժողովն իրրեւ Նեստորական, նզովեցին ըստ բանից Աբղիշոյի, վասն զի նոյն ժամանակ թարգմանեցին (ἐρμήνευσαν) Աբղիշոյէն բերուած գրութիւններն, այն գրութիւններն, զորոնք յիշեցինք վերը եւ որոնք Տիմոթէոս եւ Փիլոքսենիոս (παρὰ Φιλίξου) ասորիներէն գրուած էին Քաղկեդոնի ժողովոյն եւ Քրիստոսի երկու բնութեանց դէմ⁴:

Որքան դրական եւ որոշ է այս վկայութիւնը, այնուամենայնիւ՝ փորձ եղաւ Հակաճառութեան հայերէն թարգմանութեան ժամանակը ղնելու, հակառակ այս վկայութեան, հինգերորդ դարի վերջերում: Գալուստ Տէր-Մկրտչեան իր յօդուածների մէջ, տպուած «Շողակաթ»-ում եւ «Արարատ» ամսագրում⁴, մատնանիշ է անում Հակաճառութեան մէջ յիշատակուած Դիոսկորոսի մահուան ամսաթիւը եւ, հիմնուելով տոմարագիտական հաշիւների վրայ, Հակաճառութիւնը թարգմանուած է համարում հայերէնի 480—484 թուականների ժամանակամիջոցում: Դիոսկորոսի մահուան վերաբերեալ այդ կարեւոր հատուածն առաջ ենք բերում պարզութեամբ, դէմ առ դէմ ղնելով նաեւ «Կնիք Հաւատոյ» ժողովածուի համապատասխան

եւ Հ. Ն. Ակինեանի, «Տիմոթէոս Կուզ հայ մատենագրութեան մէջ աշխատութիւնը (Հանդ. Ամս., 1908, էջ 296—298):

¹ Տե՛ս նաեւ Հ. Ն. Ակինեանի յիշեալ աշխատութիւնը:

² Православичи палестинский сборникъ, томъ XI, вып. I, С. Петерб. 1892, էջ 180—181:

³ Թարգմանութիւնը Հ. Ն. Ակինեանին է. տես Հանդ. Ամս., 1908, էջ 295, նաեւ De rebus Armeniae. Migne, P. gr. 132, 1244, 1245:

⁴ Գ. Տէր-Մկրտչեան, Տիմոթէոս Կուզի Հակաճառութեան հայ թարգմանութեան ժամանակը եւ Ս. Գրքի երբորդ կամ նորաբեր հայ թարգմանութիւնը, «Արարատ» 1908, էջ 564—589. նաեւ նոյն հեղինակի, Հայ մատենագրութեան հնագոյն թուականները, «Շողակաթ» Ապրիլ 1913, էջ 154—163:

վկայութիւնը, որ ուղղում է այդ հատուածի բնագրի աղճատումները.

Տիմոթէոս, էջ 335:

“Երանելոյն հաւրն մերոյ Դիոսկորոսի եպեսկոպոսակետին Աղէքսանդրու եւ գրեցելոյ թղթոյն ի Գանգրայ յԱսորիս, ուր զաշակերտսն կատարեաց ի Քրիստոս. թուղթ է. երգ. սեպտեմբերի Բ. հոռի վեցերորդն. առ միայնկեացսն ի Հենատոն գրեցեալ թղթոյն:

Կնիք Հաւատոյ, էջ 337:

“Երանելոյն Դիոսկորոսի եպեսկոպոսակետի Աղէքսանդրու, ի գրեցելոյ առ Սեկենդոնան թղթոյն Գանգրայ յաբորիցն, ուր զենթացսն կատարեալ ի Քրիստոս. թուղթ է. սեպտեմբեր Բ. հոռի Զ.”

Այս համեմատութիւնից պարզ երեւում է, ինչպէս այդ ուղիղ նկատել է Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը, որ սոյն հատուածներում նշանակուած է Դիոսկորոսի մահուան ամսաթիւը աղեկութեան թուղթ (= thoth) ամսով, այլ ոչ թէ տարեթիւը, ինչպէս ենթադրել էր Հ. Ն. Ակինեանը, ուղղելով Տիմոթէոսի բնագրում “թուղթ եւ թներորդ” բառերը “ինդիկտիոնի եւ թներորդ”:

Մի ինչ որ անյայտ աղբիւրից օգտուելով O. Bardenhewerը Դիոսկորոսի մահուան ամսաթիւը դնում է 454 թուի սեպտեմբերի 4 ինչ, որ համապատասխան է աղեկութեան թուղթ 7 ին: Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնը եւ “Կնիք Հաւատոյ” ժողովածուն, ինչպէս տեսանք, Դիոսկորոսի մահուան օրը նշանակում են ոչ թէ սեպտեմբեր 4 ին, այլ “սեպտեմբեր Բ.”: Բայց սեպտեմբեր Բ ի դիմաց նրանք ոչնչն թէ թուղթ է. եւ թէ թուղթ է. ամսաթիւը = Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը ենթադրում է, որ սկզբնական բնագրի թուղթ է: ն կարդացուելով թուղթ է, կարող էր սեպտեմբեր Բ-ն դրուել այս վերջինիս դիմաց, իբրեւ նրան համապատասխանող ամսաթիւ:

Եթէ այս ենթադրութիւնը հաւանական ընդունենք, պէտք է ընտրենք երկու հնարաւորութիւններից մէկը. Տիմոթէոսն հայերէն թարգմանութեան սկզբնական բնագրի ուղիղ ընթերցումը պէտք է լինի՝ կամ թուղթ է, սեպտեմբեր Գ. եւ կամ թուղթ է, սեպտեմբեր Բ.:

1 Հմմտե՛ նաեւ Տիմոթէոսի Հակաճառութեան էջ 277. “Երանելոյ Հաւր մերոյ Դիոսկորոսի եպեսկոպոսակետի Աղէքսանդրեայ եւ խոստովանողի՛ ի գրեցելոյ առ Սեկունդինան թղթոյ ի Գանգրայ յաբորաց, ուր զենթացսն կատարեաց ի Քրիստոս: Թուղթ է թներորդ, սեպտեմբերի երկրորդ, հոռի վեցերորդ: Տես նոյնը՝ “Կնիք Հաւատոյ” էջ 112:

2 Հանդ. Ամս., 1908, էջ 296:
3 Patrologie, p. 350:

Բայց ամենակարեւոր հանգամանքն այն է, որ այդ ամսաթուի դիմաց Տիմոթէոսի հայերէն թարգմանութեան բնագրում տրուած է նաեւ հայկական “հոռի Զ” ամսաթիւը:

Արդ՝ հայկական տոմարը լինելով շարժական, թուղթ 5 = սեպտեմբեր 2 = հոռի 6 զուգաւորութիւնը հնարաւոր է, ինչպէս շատ ուղիղ նկատել է Գալուստ Տէր-Մկրտչեանը, 480—484 քառամեակում եւ “հոռի” յաւելումը կարող էր դրուել միայն այդ ժամանակ: Ուրեմն եւ Տիմոթէոսի թարգմանութիւնը կատարուած պիտի լինի նոյն այս թուականներին:

Ուրեմն եւ ուղիղ է տոմարական այս հաշիւը, սակայն թարգմանութեան այդ թուականը թուում է կասկածելի ու անհաւանական զանազան տեսակէտներով:

- ա. Այդ եզրակացութիւնը հակասում է Փոտի եւ Անանունի դրական ու որոշ վկայութիւններին,
- բ. Հիմնովին յեղաշրջում է հայ եկեղեցու կրօնա-դաւանարանական պատմութեան վերաբերեալ ժամանակագրութիւնը, որ արդիւնք է բանասիրական նորագոյն ուսումնասիրութիւնների,
- գ. այդ թարգմանութեան եւ ոչ մի հետք չէ յաջողում գտնել կրօնա-դաւանարանական հայ գրուածքներում եւ թներորդ դարի երկրորդ կեսից առաջ:

Ինչ թուում է, որ բոլոր այս հակասութիւններն ու առարկութիւնները հեշտութեամբ վերանում են Դիոսկորոսի մահուան հայ ամսաթուի մի շատ պարզ ու ընդունելի սրբագրութեամբ: Տիմոթէոսի հայերէն թարգմանութեան բնագրում, որ ազատ չէ աղճատումներից, կարծում եմ, որ “հոռի Զ” ամսաթիւն աղճատուած է սկզբնական “հոռի ԻԶ” ընթերցումից:

Այդ դէպքում՝ թուղթ է = սեպտեմբեր Գ = հոռի ԻԶ զուգաւորութեան հանդէպ կ’ուենանք 552—556 թուականները, իսկ թուղթ Ե = սեպտեմբեր Բ = հոռի ԻԶ զուգաւորութեան հանդէպ, 480—484 քառամեակի փոխարէն, կ’ուենանք 560—564 թուականները:

Ուրեմն՝ առաջարկած սրբագրութեամբ Տիմոթէոսի Հակաճառութեան հայերէն թարգմանութեան ժամանակը որոշւում է 552—564 թուականների ժամանակամիջոցում՝ միանգամայն համապատասխան Փոտ պատրիարքի եւ Անանունի վերոյիշեալ վկայութիւններին:

1 Տես նաեւ Հ. Ն. Ակինեան, Հանդ. Ամս. 1908, էջ 296:

Տիմոթէոսի Հակաճառութիւնն առայժմ միակ երկն է յունարան հնագոյն թարգմանութիւններէց, որի թարգմանութեան ժամանակը ճշտուում է: Ստացուում է ժամանակագրական հաստատուն մի թիւ, որի վրայ յիմուելով՝ կարելի է լուսաբանել յունարան դպրոցի վերաբերեալ մի շարք ուրիշ խնդիրներ եւ որոշել մօտաւորապէս մի խումբ հնագոյն երկերի թարգմանութեան ժամանակը:

§ 39. «Արտաքին գրոց հնագոյն երկերէն խորհրդանշաններն են հայերէնի զանազան խորհրդանշաններն: — Հայոց մատենագրական աւանդութիւնը՝ «արտաքին գրոց» քերականական, ճարտասանական եւ իմաստասիրական հնագոյն երկերը վերագրելով Դաւիթ Անյաղթ հայ փիլիսոփային եւ նրա ընկերակիցներին, առիթ է տուել մի խոշոր թիւերի մացութեան: Այդ առասպելեալ աւանդութեան վրայ յենուողները կարծել են, որ «արտաքին գրոց» երկերը ժամանակակից եւ ընկերակից հեղինակների աշխատութիւն են եւ յորինուած են գրեթէ միաժամանակ՝ հինգերորդ դարի վերջերում:

Արդ՝ աւանդական այդ ենթադրութիւնը միանգամայն սխալ է:

«Արտաքին գրոց» հնագոյն երկերը, ընկերակից օտար հեղինակների երկասիրութիւններ, թարգմանուած են հայերէնի ոչ միայն զանազան թարգմանների աշխատութեամբ, այլ եւ տարբեր ժամանակաշրջաններում: Այդ թարգմանութիւնների լեզուի, ոճի եւ քերականութեան ուսումնասիրութիւնը ցոյց է տալիս, որ նրանք լեզուական իրանց առանձնատկութիւններով բաժանուում են զանազան խմբերի: Յունարան լեզուն, որ դառել է հին եւ նոր հայերէնի կենդանի ու անանջատ մի մասը, ունեցել է իր կերպարանաւորման եւ զարգացման յատուկ ընթացքը, որի ուսումնասիրութիւնը հերթական ու կարեւոր մի խնդիր է ոչ միայն հայ լեզուի ու քերականութեան պատմութեան, այլ նաեւ յունարան թարգմանութիւնների ժամանակագրութեան որոշման համար: Թարգմանութիւնների լեզուի ու քերականութեան մանրազնին քննութեամբ՝ հնարաւոր կը լինի բաժանել նրանց խմբերի ու լուսարանել մատենագրական մի շարք խնդիրներ, որոնք մինչեւ այժմ մնացել են մութ ու անքնին:

Յոյց տալու համար, թէ որքան իրարից տարբեր են յունարան թարգմանութիւններն իրանց բառամթերքով ու քերականական առան-

ձնայատկութիւններով, բերենք մի քանի պարզ ու ակնբախ օրինակներ: Էլիասի ու Յամբղիքոսի Ստորագութեանց մեկնութիւններում կան համապատասխան հատուածներ հետեւեալ թարգմանութեամբ:

Էլիաս, Մեկն. Ստոր, էջ 60: Յամբղիքոս, Մեկն. Ստ. 1:

«Յետ բաժանման ասիցե- «Իսկ այժմ յերկուս մի-
լոցն գայ ի բաժանումն գոյ- այն բաժանէ զամենայն
կցն: Եւ երկուս առնու հա- էակս՝ ի գոյացութիւն եւ
կադրութիւնս, զմին՝ յա- ի պատահումն՝ կատարե-
սիցեցոցն եւ զմին՝ ի գոյիցն. լագոյն եւ ըմբոն իմաստու-
յասացելոցն՝ զընդհանուրն թեամբ առնելով զայտրա-
եւ զմասնականն, իսկ ի գոյ- մատուցիւն: Այլ վասն զի
իցն՝ զգոյացութիւն եւ զարկ է զիւրաքանչիւր ոք
զպատահումն: Եւ չորսու- սոցա կամ հասարակական
նէ շարամանութիւնս՝ զընդ- գոլ կամ մասնաւոր, չորք
հանուր գոյացութիւն եւ աստանօր ինի շարամանու-
զընդհանուր պատահումն, թիւն՝ հասարակական գոյա-
զմասնական գոյացութիւն եւ զմասնական պատահումն,
եւ զմասնական պատահումն: մասնաւոր
գոյացութիւն, մասնաւոր
պատահումն»:

Էլիաս, Ստ. Մեկն., Յամբղիքոս, Ստ. Մեկն. 2:
էջ 64, 65:

«Իայց են մետասան նշա- «Այլ վասն զինիմեք բազ-
նակութիւնք յունարան կամ մայեղանակի ասի՝ որպէս
ի ժամանակում... կամ ի սեռ ըն տեսակի կամ տե-
տեղեւ... եւ կամ յամա- սակ ըն սեռի եւ դարձեալ
նում... եւ կամ բոլոր ի իբր մասն ըն բոլորի կամ
մասունս... կամ որպէս բոլոր ըն մասունս... կամ
մասունք ի բոլորում... եւ ըն տեղեւ կամ նամանա-
կամ որպէս սեռ ի տեսա- կի .. եւ եւս որպէս ըն կա-
կում... եւ կամ որպէս տարմանն... իբր նամանի
տեսակ ի սեռում... եւ եւս իբր թէ տեսակ ի
կամ որպէս տեսակ ի նիւ- նիւթ... եւ որպէս իշխա-
յարարականում... կամ եւ ի վասն ըն իշխանա-
պէս յաւարտականում... կանն»:

Էլիասի եւ Յամբղիքոսի համապատասխան այս հատուածներում գործ են ածուած իմաստա-
րական տարբեր, իսկ քերականական դարձու-
ածքները, թէեւ երկու թարգմանութեան մէջ էլ յունարան են, սակայն հիմնովին տարբեր են ի-
րարից: Յունարէն *καθόλου* բառը Էլիասի հատու-
ածում թարգմանուած է «ընդհանուր», իսկ Յամբղիքոսի հատուածում՝ «հասարակական»,
յն. *μερικώς* էլ. «մասնական» եւ Յամբղ.

1 Տե՛ս Էլիփաճնի մատենագրարանի ձեռագր. Թ. 1889, էջ 181ա-275բ եւ Թ. 1943, 1ա-139բ:
2 Տե՛ս Էլիփաճ. մատենագրարանի Թ. 1886 եւ 1943 ձեռագր.:

